

FOAIE

центръ

МШТЕ, ШИМЪ ШИ ЛИТЕРАТУРЪ.

№. 48.

Luni, 27. Noembrie.

1844.

ДЕСПРЕ БОАЛА РОМЪНЕАСКЪ.

Аша пѣтирѣ Мѣскаліи зп феліѣ де боалѣ не кареа зик еї къ дѣкѣнд с'аѣdedat а пѣрта рѣсвоаіеле не пѣмѣнтѣл молдавотѣн аѣ афлато аколо. Еї аѣ ші дескрип'о не ачѣеа авіа акѣта ші о къпоск ка не зпа дін челе маї перікѣлоасе ші стінгѣтоаре де ошдірїле лор дп тоате рѣсвоаіеле кѣте леаѣ авѣт ла Дѣнѣре, зп феліѣ де боалѣ чѣтоасѣ, дар тот пѣ чѣмѣ. Цепералїи ші осташїї де рѣнд, чѣї маї ацѣрї медїчї шї економїї де мѣнїціе с'аѣ лѣат де гѣнд ші не ла 1829, къчї ла зпеле локѣрї мѣрїа маї мѣлт ка жѣмѣтате дін ошдірї пѣмаї де боала че о пѣтирѣ еї ромѣнеаскѣ. Дп сѣршїт D. Christian Witt доктор де медїчїнѣ ші хїрѣрдіе, консіліар рѣсеск актѣал де стат, медїк прїмар ал оспїталѣлїи пѣнтрѣ дерегѣторїї де кѣрте, кавалер шчл. шї ла а. 1829 доктор дѣла штабѣл цѣперал ла Дѣнѣре, маї тѣрзїѣ дѣпѣ дпкеїереа пѣчїї скрісе асѣпра боалеї ромѣнешїї о карте фоарте интересантѣ дп лїмба рѣсаскѣ, не кареа естїмп о vedem традѣсѣ шї дп лїмба цѣрманѣ де Dr. W. Thalberg дін Кронштатд дп Рѣсіа, іар де възаре дп Лїпсіа ла Т. О. Ваїсел, дп Дорпат ла Отто Model, кѣм

шї не ла алці лїберѣї. Тїтѣла кѣрції се поате традѣче дп ромѣнеце аша:

Дѣспре карактерѣл клїмеї дп Ромѣнїа шї Молдавіа шї дѣспре аша пѣмїта лїнїчѣне (молївѣмѣ, lues) ромѣнеаскѣ ла а дѣа арматѣ рѣсаскѣ сѣнт рѣсвоїѣл чел тѣрческ дін зрѣмѣ шчл. *)

Нїчї одатѣ п'ам прїнс амѣлѣ карте стрѣїнѣскрісѣ дп вреопрївїнѣдѣ дѣспре ромѣнїї къ интерес маї mare ка токма ачѣаста а Длїї Вітт. Міе totdeauna атѣнчї мїаѣ плѣкѣт маї мѣлт жѣдеката сѣл пѣререа че аѣ dat'o стрѣїнїї дѣспре пої ромѣнїї, кънд ачѣїа аѣ ворѣїт орї аѣ скрісѣ фѣрѣ нїчї о сѣїалѣ сѣл кѣрѣдаре, пѣнтрѣ-къ пѣмаї не калеа ачѣаста пѣтем пої сѣ афлѣм дптреагѣ опїнїа че о аѣ алції дѣспре пої, фїе-не ачѣїа прїетенї сѣл дѣншманї тот атѣтѣ. Докторѣл Вітт шї естїмп Кавалевскї вѣїашѣл дп врошѣра са, апої дпаште къ къдїва ані Demidof, ачѣшїа сѣлнт къ шїреа поастрѣ дін партеа рѣшїлор, карїї дѣспре молдавотѣнї аѣ скрісѣ

*) Nemcege: Ueber die Eigenthümlichkeit des Klima's der Walachei und Moldau und die sogenannte walachische Seuche шчл. — 1844. Leipzig und Dorpat.

тот кѣтъ аѣ цѣит. — Ної рѣгѣтъ пѣзѣмаї не медіціи пѣтъѣтѣнї молдаво-ромѣнї, чї шї не тоцї, карїи пѣ вор фї апѣкат пѣпѣ асѣтъї пѣмїта карте, ка сѣ о чїтїаскѣ тоа-тѣ, кѣчї дп адевр пѣ поате ка сѣ пѣї интересеце. Пѣзлїкѣл рѣсеск пѣаѣ чїтїт зїса карте, чї аѣ сорѣт'о, каре адевереазѣ лѣз-деле челор маї тѣлте фой пѣзлїче рѣсещї.

Сѣатѣл медіцінал шї міністерїѣл дїп лѣзѣтрѣ дпкѣ рекѣпоскѣ фолосѣл вѣмїтеї кѣрцї пентрѣ рѣшї прїп жѣрнал дїп 14. Іѣлїе 1842.

D. Вітт претрїмїте, кѣ клїма Цѣреї ромѣнецї шї а Молдавіеї дакѣ пѣ есте маї реа шї маї болїчоасѣ декѣтъ преа пѣ-сѣпѣтоаселе клїме дп Кавкасіа, Транскав-касіа, деалѣзлїл малѣрїлор тѣреї пегре, аї челеї азовїче шї а тѣреї каспїе, чел пѣцїп дпсѣ атѣтъ де перїкѣлоасѣ есте пегрешїт. Прекѣтъ дп Кавкасіа шї ла тѣ-рїле пѣмїте домпеск воале фоарте їцї, каре знеорї їаѣ карактер шї де чѣмѣ шї продѣк о морталїтате пѣспѣс де маре, то-кма аша зїче **D. Віт**, кѣ домпеск шї дп прїнципате воале епдеміче шї епїдеміче тїфоасе че сеашѣлѣ кѣ чѣта, фѣрѣ а фї чѣмѣ; ачелеаш аѣ прѣпѣдїт армателе рѣ-сещї пѣпѣ ла пѣсѣферїе. Боала саѣ воа-леле ачестеа че зїче **D. Віт** шї кѣ дѣмнеа-лѣї алцїї тѣлцї, кѣ ар предомнї дп Мол-даво-Ромѣнїа, лѣѣ дела длѣї пѣмїре де *Typhus australis valachicus* шї апої спе-ціфікат віне а се пѣмї *hübönicus, anthracicus, castrensis petechizans, epidemicus enccephalicus, epidemia malaria* — шї зїче кѣ ар сѣтѣна преа тѣлт кѣ зп фелїѣ де воалѣ реа че домпеще шї дппрецїзрѣл Ромеї шї пе ла Неапол, провіне дїп клї-ма чеа стрїкатѣ прїп локѣрїле челе лѣ-

коасе шї пороїоасе шї пе аколо се пѣме-ще *malaria, aria cattiva* шї медіціи маї цїѣ кѣм, скѣрт еа есте маї тѣлт о воалѣ про-прїе клїмеї де амїазї, аре дпсѣ нїще се-тпне, каре зїк рѣшїї кѣ ле даѣ дрептѣл ка сѣ о пѣмїаскѣ воалѣ ромѣнеаскѣ, токма прекѣтъ пѣмїт чѣтернїда (плека-тѣл) фрїгѣрї жпгѣрецїї, воалеле галанте фрѣндїї, фрїгѣрїле сѣдѣтоаре епглезещї, молївта де Сїберїа ш. а. ш. а.

— Пе ла а. 1809 авеа рѣшїї дп ар-мата скоасѣ асѣпра Свезїлор абїа кѣте дѣбѣ мїї волнавї, дїп протївѣ дп армата дїп Молдаво-Ромѣнїа, мїкѣ дестѣл пе ачееаш време пѣмѣрѣл волнавїлор солдацї тречеа знеорї шї песте 20 мїї; шї ачѣаста се цїе дїп граїл министрѣлї де рѣсвоїѣ, каре се оцїа пе атѣнчї дп *Finnlandia*. Асе-менеа феномене каре да де кап армате-лор рѣсещї, трѣвѣїа сѣ пѣїе ла гѣнд пе тодї.

D. Др. Вітт віновѣдеще дп маї тѣл-те локѣрї пе лѣзѣиторїї молдаво-ромѣнї, кѣ пе лѣпѣгѣ клїма лор чеа топїкѣ шї стрїкатѣ totdeodatѣ прїп есѣдѣрїле Дѣ-пѣреї шї а тѣреї, кѣм шї прїп манїлѣл пѣмѣр де трѣпѣрї шоарте рѣмасе аколо дїп времї рѣсвоїоасе*), апої еї сѣлѣт шї тѣрдарї, пѣкѣрацї песте тѣсѣрѣ атѣтъ прїп сате кѣтъ шї пе ла ораше (везї Кап 2 § 7). Ла § 12 ворѣеще **D. Вітт** пентрѣ тѣп-кѣрї шї вѣтѣрї, каре дѣпѣ а са пѣрере ар фї фоарте пѣсѣпѣтоасе дп Молдаво-Ромѣнїа, їар ла § 13 дѣспре речелї, каре їарѣш сѣлѣт фоарте дѣсе сѣлѣт о клїмѣ зп-

*) Пентрѣ че аѣ дѣпѣртат саѣ пентрѣ че аѣ лѣсат алцїї аколо агѣтеа трѣпѣрї шоарте? Реченсѣтѣл.

de oameni асѣдъ аша зшор, дін каре дн-
сѣ зрмеазъ преа де тѣлте орї тїѣс, ва
ші моарте гравнікъ.

„Аптріачеа сѣ аззім пе днешн Дрѣл
Вітт кѣм скріе ла кап 9 § 39 деспре прї-
ціпіале деселор воале епідеміче дн прїнци-
патели Цара ромѣнеаскъ шї Молдавіа.
Ної ачел § дн традѣчем ачі дн кѣзѣнт
дн кѣзѣнт аша:

„De шї прїнципатели Цара ромѣне-
аскъ шї Молдавіа пѣ се пот вѣкѣра дн тѣ-
сѣрѣ плїнѣ де дарѣрїле сѣлѣтѣдїї (?) дн
прїчіна позїціей лор географїче*) шї по-
літіче**), ка алте статѣрї европене віне
органїзате; тотѣш лѣквїторїї ка попор яре-
дїн че сѣнт, пѣтаї дакъ ар врэ, ар пѣтеа
скѣпа де деселе воале епідеміче, саѣ чел
пѣдїн п'ар сѣферї ка ачелеа сѣ ажлпгъ а
лѣа характер аша зчїгѣторїѣ. Лѣквїторїї
Молдаво-Ромѣніей дн прївінда сѣлѣтѣдїї
стаѣ пе ачешш треапѣтѣ кѣ тѣлте попоар-
рѣ пекреціне; пентрѣ кѣ лор преа пѣдїн
ле пасѣ де кѣлтѣра пѣтѣлѣлѣї пе каре
лѣкѣсск***), дн каре еї треѣе сѣ'шї скоа-
дѣ лѣквїндѣ кѣратѣ, днѣрѣкѣшїнте, тѣп-
кѣрї віне пѣтрїтоаре шї тѣлте алте тре-
вїнде пентрѣ асїгѣрареа сѣлѣтѣдїї шї а
віедїї. Попорѣл ачеша е кѣзѣт дн чеа
таї гроасѣ пѣдїндѣ шї дн чеа таї адѣп-
кѣ стрїкѣчѣне моралѣ; дн лене деградѣ-
тоаре каре департѣ дела ел шї челе таї
неапѣрате дндетѣпѣрї але віедеї, пѣ вреа

сѣ аїѣтѣ нїчї пѣне вѣлѣ, нїчї апѣ кѣратѣ,
нїчї сѣ рѣсѣфле аер кѣрат шї сѣ'шї факѣ
лѣквїнде комоде.*) „Ан Цара ромѣнеа-
скъ шї Молдавіа ашї есте лѣкратѣ а 6-са
парте (?) дн пѣтѣлѣтѣл чел таї вѣн, іар
челамалт сѣтѣ пѣстїѣ коперїт де еарѣ сѣлѣ-
ватїкѣ,**) шї де планте венїноасе; рѣѣ-
рїле сѣнт коперїте кѣ трестїе, вѣлділе нѣ
рогоз, лакѣрїле помолїте***) Орашеле
шї сателе сѣнт преа плїне кѣ грѣмелїде
гѣноїѣ, дн актѣрор шїжлок нѣтрезеск фе-
лїрї де рѣтѣшїде дн стѣрѣврї (кадавре)
де віетѣдїї. Фїндѣкѣ попорѣл ачеша лѣ-
кѣеде днтре мормїнте, (знде?! дн тїмн
де варѣ фервїнте рекаде дн нѣрѣдїрїе, пе-
кѣрѣдїе шї пороаїе. „Ан че старе треѣе
сѣ се аѣле сѣкѣрїле трѣпедїї але лор шї
че таре треѣе сѣ фїе аплекареа де а прї-
тї дн сїне орї че воалѣ реа че се лѣѣе-
ще іѣте!“

„Administrația provizorie рѣсаскъ дн
зрѣтѣ дн прїнципатели Цара ромѣнѣ шї
Молдавіа, кареа се сїлі кѣ тѣлѣтѣ рѣѣѣтѣ а
кѣрѣдїї орашеле шї сателе, а днтродѣче
шї рѣнд пе кѣт с'ар пѣтеа таї вѣн шї о
старе вѣлѣ днтре попор, фѣрѣ дндоїалѣ
аѣ трас лѣрареа ашїнте але ачештор попоа-

*) Віне ера дакъ чїнова трѣѣеа паралелѣ дн
пѣтѣлѣ ачеша днтре лѣквїторїї провинцілор
рѣсещї шї днтре ромѣнїї, дн актѣрор пѣтѣлѣтѣ
пѣтерїле вѣчїне треї шї таї пайнте чїпчї аѣ
фѣлѣтѣ де апї чїпчї сѣте шї пекѣрмат театрѣ
де рѣсеїѣ, де чѣшѣ шї де днпїлѣрї фѣрѣ
пѣтѣр. Кѣзѣтадїї роѣѣ-вѣ шї ла попорѣл де
рѣнд дн алте кѣтѣѣѣа дѣрї шї вѣдедїї кѣ кѣтѣ
е таї вѣн де кѣт ромѣнѣл. Реч.

**) Пентрѣ каїѣ де кавалерїе. Реч.

***) Токма ка шї прїн злеле провинції рѣсещї.
Реч.

*) Аззідїї географї молдаво-ромѣнїї! Реч.

**) Да, кѣчї шї політіка ар де тѣлте орї ін-
флзїндѣ таре асѣпра сѣлѣтѣдїї зшора, пѣ
днпѣ асѣпра тѣѣзѣрор. Реч.

***) Кѣї сѣї пѣсе? Арендшїлѣр, карїї іѣѣ топшї-
ле пе кѣте треї ашї? Реч.

рѣ асѣпра тѣлтор лѣкрѣрї фолосїтоаре, іар маї вѣртос асѣпра днтродѣчерї знеї полїдїї medїche маї вѣне. Днпсѣ дїн тоате се vede, кѣткѣ еї с'аѣ днсоцїт преа тѣлт кѣ трѣндѣвїа шї кѣ перѣндѣїала, де шї се фѣлеск кѣ орїціна лор романѣ. Кѣ днї адѣк амїнте, кѣт фѣ де греѣ дн кѣ нїтала Молдавїеї, знде стаціона кварталѣл пострѣ прїмар, а днтродѣче кѣрѣченїа саѣ чел пѣдїв депѣртареа торѣчѣнїлор зѣ кѣтоаре дн тѣлте пѣрѣдї але орашѣлїї каре прїмѣвара пѣтрелїа.*“

„Нзмаї атѣнчї се поате аѣента днтродѣчереа знеї стѣрї маї сѣлѣтоасе дн попорѣл ачеста, дакѣ се вор днпѣдїна тѣлтеле їсвоарѣ але дїскрасїеї че дѣрапѣлѣ констїтѣдїа лор трѣпеаскѣ шї дакѣ храна попорѣлїї се ва днѣзпѣтѣдїї. Стїрпїреѣ воалелор вїнерїе (френдїї) лѣдїте дн тѣсѣрѣ маре днтре тоате пласеле — се чере неапѣрат. Безѣрїле спїртѣоасе дн клїма дела амїазї сѣнт маї тѣлт стрїкѣчоасе декѣт фолосїтоаре, кѣтрѣ каре Молдавo-Ромѣнїї аѣ дестѣлѣ аплекаре. Лѣдїреа безѣрїлор спїртѣоасе провепїтоаре дїн поѣтѣ де кѣдїг че трече тоате тѣсѣрїле шї нїмїчене сѣлѣтатеа лѣкѣїторїлор Молдавїеї шї а Цѣреї ромѣне, есте зп лѣкрѣ дн адеѣр дѣрерос, каре нѣ фаче нїчї о чїнете веакѣлїї пострѣ челїї лѣнїнат. Акедо нїмїнї нѣ есте кѣ лѣаре амїанте ка сѣ денарте аворїреа вѣлїлор, а торнїнтелор шї а грѣмѣлор де гѣноїс; нїчї кїар нестрѣ депѣртареа зѣнезїї шї а

гїедеї дїн ораш ла тїмпѣл кѣвенїт нѣ днгрїжече нїмїнї, нестрѣ ачеста змезелала шї аворїрїле стрїкѣчоасе прїмѣвара кѣ топїтѣл пелеї шї а гїедеї креск тѣлт. Не ла ораше шї сате нѣ сѣнт капале днтокмїте нестрѣ скѣрѣереа апеї дн рѣзрї шї дн лѣкрѣ депѣртате, маї вѣртос тоатла шї прїмѣвара. Гѣноїл се грѣмѣдене дн ораше шї сате шї нѣ се депоартѣ дн тїмп кѣвїнчос ла локѣрї депѣртате, чї се арѣпкѣ пе талѣл рѣзрїлор, де знде прїмѣвара кѣ ешїтѣл апелор іар' се реїнтоарче дн капале, пївнїде шї влїде де але орашелор шї аколо прїн їнфлїнѣа кѣлѣзрїї рѣспѣдене авѣрїте пѣтредѣ. — Ачеста се днцелене маї вѣртос де Бѣзѣрецїї кѣ лѣкѣїторїї чеї тѣлїї, але кѣрор зп пѣтрар дн тот апѣл(?) се днпѣдеазѣ де Дѣтѣвовїцѣ. Аколо стрїкѣ сѣлѣтатеа фоарте тѣлт днтропѣторїле фѣкѣте дн мїжлокѣл орашѣлїї, днтрѣ каре тордїї нѣ се астрѣкѣ а дѣнк дестѣл; несте ачеста торнїнтеле векї нїчї днтрѣ зп кїп нѣ сѣнт апѣрате дн контра змезелїї стрѣлѣтѣтоаре шї аша еле дн тїмп кѣлѣзрос лѣдеск мїасѣтѣ стрїкѣчоасѣ. Маї вѣртос дн Цара ромѣнеаскѣ поцїле речї каре зрѣеазѣ дѣпѣ зїле фервїнцїї, кѣт шї ернїле сѣнт пѣлѣстѣїтоаре нестрѣ оаменї шї вїте; еарпа аїчї есте тѣлт маї аспрѣ декѣт дн Дѣрманїа де порд. Фрїгѣл ачел маре се продѣче прїн пегѣрїле де поанте, каре авсорѣ о парте маре а кѣлѣзрїї дїн сѣпрафада пѣлѣтѣлїї, апої прїн вѣлѣтѣрїле аѣер сѣфлѣтоаре дїн адѣлїале ѣлгѣдїнїї але Карпадїлор спре вѣї шї прїн сѣлїшїїтоареле вѣлѣтѣрї де маре несте поцїї. — Шї кѣ тоате ачестеа ачелїї попор нѣї пасѣ де фачереа зпор лѣкѣнне маї вѣне кѣ кѣнїтоаре

* (Цїне мїнте, кѣ ачеста ера полїтїка тѣлїїмеї мїданїлор дїн Іанїї, ка кѣ торѣчѣнїї сѣ алїнде не крѣдїнїї нї не дѣшманїї, згїї ка Самсон кѣ фалца де тѣлорїї. Реч.

(сове) de треавъ ши къ кърци коперите ла локъри маї палте апърате де дъндърї*). Мълци лъкъеск сьнт волтърї ши дн касе фоарте апъсе, каре дн тот анл се дъндъеазъ prin еширеа ржърлор, кьм ши дн гъзри де пъшънт фоарте стрікъчоасе. Мъкаркъ дн амбеле прінціпате, іар маї вжртос дн Цара ромънеаскъ дн тоцї анії (??) domnesc epidemii, се волпъвеск миї de оаменї ши морталитатеа е фоарте mare**), тотъш е липсъ де оспіталъри дн ораше ши дн сателе попораасе токмаї ши не зпде есте къпоскът, къ боалеле domnesc къ фърие; токма ши ла днтъшпмаре де лінічъне кънд ар фї а се деспърци волнавї къ препъс, нъ е деспърцитъръ деосевитъ де карантинъ, кареа съ фїе ашезатъ ла локъри палте съпътоасе ши апърате де инфлѳнда фервінцелеї арзетоаре, де плоаїе ши де фрігъла де поапте шчл.***)“

Іатъ астфелїх скріе Дръл Вітт деспре

*) Съ веї Домъале, днаїнте де а. 1660 Търговїщеа ера ачсеа че сьнт астыї Бъкрелїї, rezidenцъ ши къпїталъ. Ана е къ ромънїї днї алесесъръ къпїталъ съпътоасъ дн Търговїщеа? Нъ кътва? — Днтр'ачсеа съ вазъ чїнева ши Бъкрелїї астыї дънъ паче де 15 анї, апої съ ворїаскъ. Реч.

**) Съ те мїрї тотъш, кьм де попъладїа креше ана таре! Реч.

***) Спїталъа фїлантропїей де 50 патъри днтемеїат ла 1815, Нантелїмон де 36 патъри ла 1752, а Коцїей де 60 патъри дела 1715. Спїталъа мїлітареск дн Бъкрелїї къ 130 патъри, чеа дн Країова къ 40, спїталъа Браковенеск къ 100 патъри ши алтеле маї мїчї осышелїї с'аъ дат зїгърїї, шыар-къ D. Віт днї тїшъри картеа рѳсеїе ла 1842. Дацї време ши паче Домнїлор ши се вор фале мълте вше.

Реч.

ромънї пепътаї дн §-ял сѳе чїтїт, чї ши дн алтеле маї мълте; астфелїх стаъ ромънїї дн opinia ржшлор. — D. Вітт пре-към възърѳм ла днченът есте дн Рѳсїа върват фоарте възът ши днсемаат ши пайнтат дн врѳстъ, prin зрмаре къзївтеле дъзї вор фї къмпънїнд мълт ши ла вървадїї де стат ши де арме. Адаогъ ла тоате ачестеа, къ пшїтїл аьктор днтрѳеїе, кьмкъ молдаво-ромънїї прївїнд пътаї ла фїзїономїа ши фаца лор чеа пълїтъ ши перїтъ треъе съ фїе жъдекадїї де зп соїз де оаменї, карїї аъ неапъратъ треъзїндъ де пременїтъръ ши префачере а съпцелзї лор, каре дъпъ opinia дъзї есте къ тотъл стрїкат; есте днсъ преа пайв, кънд ла § 40 рекъноаце, къ дн Бесаравіа, дн дїнътъл Одесїї ши деалъогъл мърей негре — сьнт преа пштернїка domnie ши администрацїе рѳсаскъ де 30 ши де 70 анї днкъ domnesc тїзъри epidemicе мортале ши десе фоарте, каре ка ши челе дїа Молдаво Ромънїа аъ асешъаре къ чъта.

Чїтїторїял днцелент ши интересат де патріе ши пацїе дънъ ачесте пѳдїне скоасе ачї ва лъа картеа ши ва жъдека маї мълт.

Г. Б.

ПШТЕРЕА АРМАТЪ ШИ АРѳА МІЛІТАРЪ ДЕЛА ДНТЕМЕЇВРЕА ПРІНЦИПАТЪЛЪІ ВАЛАХІЕІ ШЪНЪ АКСЪМ.

Де N. Блѳческъ.

(Брмаре.)

I.

А р м а т а .

Армата ромънеаскъ а фост чеа дн тїї арматъ перманентъ дн Еуропа. Есте

de prezēt kъ ea дши авеа дчепѣтъл де-ла Радѣ Негрѣ, каре а пѣс вазѣл тѣтзор институтіи лор поастре. Історіа не аратъ къ Мірчеа I. регѣлѣ корѣвл Доровандіи лор, каре ера алкѣтѣит де маї пайте. ¹⁾

Лѣи Мірчеа дар съ дѣ маї кѣ сеатъ чинстеа де дптемеісторѣл арматеі ротѣ-вещі. Ел дпѣлѣцъ ші регѣлѣ едіфіціѣл дп-чепѣт де чеі маї де пайте де ел. Ел фѣ чел дінтѣѣ каре се дпфѣдінш дп Европа кѣ о арматѣ перманентѣ ші регѣлатѣ кареа съвт зртѣторіі Домні се десѣвѣрші ші съ маї тѣрї.

Армата ротѣваскѣ дела дпчепѣт с'а дппѣрціт дп чете де 1000 оамені съвт зп кѣпїтан. Фіе-каре чеатъ се съвт-дп-нѣрціа дп зече чентѣрїі съвт зп свтанш дп зртѣ іѣзваша. Фіе-каре чентѣрїе апоі съ маї дппѣрціа дп зече декѣрїі, фіе-ка-реа съвт зп четаш. Капѣл а 500 се пѣтїа иѣтав, дп времіе поѣе чеавш ²⁾. Еа се алкѣтѣеа :

1. Де четеле де Доровандїі саѣ пѣа-нѣл Доровандѣск, дѣпѣ кѣм дп пѣтеск Хронікарїі пострі. Еї ера дп пѣтѣр де 5000 Крѣчї ³⁾ саѣ 10,000 оамені, ші ал-

кѣтѣїа пѣдестрїмеа чеа греа а цѣрїі. Фїї зрта пѣрїндіи лор дп слѣжѣ. Ла дпчепѣт ера арматї кѣ аркѣрї ші свліде. Ла афла-реа пѣфѣлѣі лі съ детерѣ пѣцї ші тѣвѣрї. Капѣл лор съ пѣтїа кѣпїтанѣл чел таре саѣ кѣпїтанѣл Доровандіи лор. Фіе-каре чеатъ де о тїе оаменї съ комѣнда де зп кѣпїтан маї тїк саѣ съв-кѣпїтан.

2. Кѣлѣрашїі. Ла дпчепѣт ера тѣлді-еар дп зртѣ с'аѣ дппѣдїнат дїп прїчїпѣ кѣ сърѣчїсерѣ ші пѣ се пѣтеа дїне, авѣнд тѣлте келѣзелі. Ла 1620 ера 8000 ¹⁾; еар-рѣ пе ла 1679 пѣтаї 6000 оаменї. Капѣл лор ера спѣтарѣл; крѣчеа лор пѣ съ шїе де кѣцї ера. ²⁾

3. Рошїї де царѣ. (дп пѣтѣр де 5000). Еаршїі кѣлѣрїме съв команда марелѣї пахарпїк. Ачест корп атѣт де ве-стїт, а дїнѣт пѣпѣ ла ал XVIII. веак.

4. Лефедїї дп пѣтѣр де 1000 оа-менї, алѣтѣїа зп рѣдїмент саѣ чеатѣ де-пѣдестрїме съв кѣпїтанѣл де лефедїї.

5. Лефедїї спѣтарѣлѣї дп пѣтѣр де 500 съв команда чеавшѣлї спѣтѣреск.

6. Вѣлѣторїі, дп пѣтѣр де 1000, дїп

¹⁾ Есте кѣпоскѣт; кѣ дптре статѣрїле акѣм дпфлорїтоаре дп Европа, челе дѣлѣтѣї ошїрї перманенте аѣ фост les compagnies d'ordon- nance ші les francs-Archers, алкѣтѣїте де Кароа VII. реѣеле Францїї 1445 ші 1448. Армата ротѣваскѣ ера дар кѣ тѣлѣт маї веіе.

²⁾ Гречанѣ, ф. 240. Леагонїсеѣл лѣи Тѣдосїе-сїн Стоїан ф. 210. — А лѣї Радѣ Лѣнескѣ, ф. 134. Хрїсовѣл лѣї Радѣ Водѣ кѣлѣрѣ іѣз- вана Мірчотѣ 1613 Іан. 13. Historica rela- tio de statu Valachiae. 1679. 1688. Фотїно т. 2. р. 2956.

³⁾ Останїї фїнд дпдаторадї съ пѣлѣтеаскѣ оа-

ре че ла канетеле лор; съ дпнѣрціа дп крѣчї, ші с'аѣ хотѣрѣт ка фіе-каре крѣче съ пѣлѣтеаскѣ пе ал зп лѣшїор. (leonium, mon- dy зпгрѣаскѣ, дела каре аѣ рѣмас пѣтїреа лѣѣ ла пїастрѣ тѣрческ де 40 парале). Дакѣ чеата ера маї богатѣ, се амеѣа кѣте зѣл саѣ дої останїї пе врѣче; еар фїнд маї съ- ракѣ се пѣвеа треї, патрѣ ші маї тѣлді. Historica relatio de statu Valachiae. Ачеа- етѣ дпнѣрціре дп крѣчї аѣ фост пѣ пѣтаї ла останїї чї ші ла компанїїае пѣгѣдїторѣдїї.

¹⁾ Georgio Tomasi. р. 74.

²⁾ Historica relatio de statu Valachiae 1679 – 1688.

каре жъштате педестрѣме, шѣ жъштате кълърѣме съв кълпѣтанѣм де Вълъторѣ. ¹⁾

Пълъ ла ал XVI. веак требъе съ фѣ фост пѣмаѣ 500 вълъторѣ, фѣндкълъ дп хропѣчѣ гъсѣм п' атѣпчѣ пѣмѣреа де вълътаф де вълъторѣ, еар пѣ де кълпѣтан. Ачеста авеа маре ѣмпортенцълъ фѣнд дпсърчѣнат шѣ къл полѣцѣа капѣталѣеѣ. Ел се алецѣа дѣнтре оаменѣ дпсѣмпадѣ. Неагое Басараб ера вълътаф де вълъторѣ кълнд с'аѣ алес Домн ла 1513. ²⁾ Радъл Водъл Мѣхѣеа ла 1620 дѣте ачестѣи кълпѣтан тѣтълъ тѣрчѣск де агълъ. ³⁾

7. Съръчѣеѣ 500 шѣ скълтелпѣчѣеѣ 500. Ачестѣи ераѣ кълърѣмеа Бълъкрѣцѣлор съв кълпѣтанѣм Спълътѣрѣеѣ. Чѣеѣ д'ълпѣтѣи требъе съ фѣ мерѣтат пѣмеле че пѣртаѣ, кълчѣ крълъчае лор ера де 4 оаменѣ впе орѣ, еар алте орѣ с'аѣ ѣркат шѣ пълъ ла 8 оаменѣ.

8. Лѣпканѣи 1000 съв мареле постелпѣк.

9. Казачѣи ⁴⁾ 2000 педестрѣме шѣ кълърѣме съв вп полковпѣк. ⁵⁾ Армеле лор ераѣ пѣшка шѣ палонѣм. ⁶⁾

10. Пѣшкашѣи 500, съв мареле арманш.

11. Апрозѣи 500 съв вп вълътаф. Съвт ачеста ера вп чеаѣш саѣ локотенѣнт, пѣсте дѣлпшѣи мареле постелпѣк.

12. Копѣи дѣн касълъ 500. Еѣ алкълътѣѣаѣ гарда дѣн лълънтрълъ а палатълъмѣ домпѣск. Капъл лор ера вълътафъл де копѣи. ¹⁾

13. Кълртѣнѣи, гарда кълърѣацълъ, пѣ шѣм дѣкълът ера.

14. Ферентарѣи, вп корпѣ де педестрѣме вшоарълъ. ²⁾

15. Фълсташѣи, де каре ераѣ пѣмаѣ 100, съвт ѣзѣваѣна де фълсташѣи. Еѣ пѣртаѣ ланче. ³⁾

16. Хаѣдѣчѣи, кълърѣме шѣ педестрѣме, артадѣ кълъ съвѣи шѣ лълпчѣи. ⁴⁾

17. Кълърѣмеа Сърдарълъмѣ де мазѣлѣ, кареа се алкълътѣѣа де тодѣи воерѣи ешѣдѣ дѣн слѣжълъ че се пѣмеа мазѣлѣ. Ачест корп ера фоарте дпсѣмпаат. ⁵⁾

18. Тълнарѣи 500 кълъ артѣлерѣа, маѣ тълпѣтѣѣ съв кълпѣтанѣи доровълъпѣцѣдѣи; еарълъ дѣла 1655 съв мареле арманш. ⁶⁾

Нълтърълъ тълълор ачестор ошѣрѣи требъеа пѣсте 30,000, шѣ дп време де рълъсвоѣѣ тотдѣаѣна се маѣ тълреа. Ачестѣе ошѣрѣи дпсълъ, ера пѣмаѣ дп Ротълънѣа маре; кълчѣи дп Ротълънѣа мѣкълъ ера о дѣосѣвѣтълъ ошѣре а ванълъмѣи. ⁷⁾

¹⁾ Idem Fotino t. 3 p. 354—7—14. Кантакълъзѣно ф. 54—5.

²⁾ Истѣрѣа Църѣеѣ рѣтълънѣцѣи де Кѣстантѣн кълп. ф. 46. Радълъ Лълпѣскълъ ф. 21.

³⁾ Fotino т. 3. ф. 488.

⁴⁾ Нълъ требъеа а сокѣтѣи, вълъвълнд пѣмѣрѣме стрълъне де Лѣфѣрѣи, Лѣпканѣи, Казачѣи, кълъ ачестѣи ераѣ стрълънѣи. Хропѣкарѣи не спѣлълъ кълъ еѣ ераѣ оаменѣ де царълъ. Ачестѣи с'аѣ дптокмѣт маѣ тълрълъѣи ѣмѣгълъндълъсе дѣпълъ стрълънѣи, шѣ лѣ с'аѣ пълъстрат кълъ органѣзареа шѣ пѣмѣреа. Ачест овлѣчѣѣа а фост шѣ естре де овлѣче дп тоагълъ Еѣвропа.

⁵⁾ Fotino т. 3 ф. 356.

⁶⁾ Tomasi ...

¹⁾ Historica relatio de statu Valachiae 1679—1688. Fotino, т. 3. ф. 357—14. Кантакълъзѣно ф. 54—5.

²⁾ Kogalniceanu, p. 132, 242.

³⁾ Historica relatio de statu Valachiae.

⁴⁾ Радълъ Лълпѣскълъ, ф. 177. Грѣчѣанълъ, ф. 195.

⁵⁾ Historica relatio de statu Valachiae.

⁶⁾ Idem Fotino т. 3. ф. 356.

⁷⁾ К. Кантакълъзѣно ф. 56.

Банѣл къртвѣнд сѣгър банатѣл Краіовіи, ші фінд Домнѣлѣи пѣмаі васал, а тре-вѣит се айѣ о оцїре а са. Кърсѣл історїеі ѣнкѣ о адевереазѣ, пентрѣ кѣ не аратѣ :

a. Ла 1508 не нїще боерї сѣѣ банѣл Първѣл, ші пентрѣ ачееа пѣнїцїи Първѣлїи кѣ оцїрїле Краіовїи, кѣ гонїрѣ не Міхаѣ I. ші пѣсерѣ Домн не Влѣдѣдѣ.

b. Ла 1522. Барѣл банѣл Краіовїи кѣ оцїрїле сале гонеще не Влад VIII.

c. Ла 1563. Боерїи кѣ оцїрїле де песте Олт се скоалѣ асѣпра лѣи Петрѣ II.

d. Історїа зїче ла днченѣтѣл біографїеі лѣи Міхаїѣ Вітеазѣл, кѣ ел ка ван а Краіовїи авеа о оцїре деосевїтѣ.

e. Ла 1599. Міхаїѣ Вітеазѣл інтрѣнд дн Трансїлванїа, скрїсе лѣи Радѣ Бѣзекск ші ванѣлїи Ъдреа сѣ теаргѣ шї еї дн Трансїлванїа кѣ оцїрїле Краіовїи.

f. Ла 1601. Боерїи Бѣзецїи кѣ о оцїрїле Краіовеі гонеск не Сїмеон Мовїлѣ.¹⁾

g. Ла 1630. Ага Матеї Басарав кѣ Рошїи де песте Олт се рескоалѣ днпротїва лѣи Леон Водѣ.²⁾ Лѣнд дн прївїре атѣт дѣхѣл рѣсвоїнїк а Олтеїнор, кѣт шї історїа кареа не аратѣ кѣ Влад VIII. ла 1522 нїаѣ пѣтѣт а се днпротївї кѣ оцїрїле че авеа, ванѣлїи Барѣл, пѣтет днкеїа кѣ оцїреа Банатѣлїи ера дестѣл де днсемнатѣ.

Арматa ротѣнеаскѣ дѣпѣ кѣт о арѣтарѣт а стат дн пѣтереа еї пѣпѣ ла 1580. Не атѣнчї пѣпѣ ла 1592. Домнїле тїкѣ-

лоасе але лѣи Мірчеа II., Петрѣ III., Стефан II. ші Александрѣ III., о десорганїсарѣ шї о днпѣдїнарѣ. А сѣтѣ іѣ Вітеазѣл кѣнд с'а зркат не тред афлѣ пѣмаї врїо 10,000 останїи. Ачест маре кѣпїтан днпїлїнї кадреле арматей, о реформѣ, о дїсїплїнѣ шї адѣогѣ не лѣнѣт че теле де маї сѣс, алте дѣѣ дн кѣлѣрїте: Делїи шї Беслїи. Ачестї днн зрмѣ ера де 200 кѣлѣредї фрѣнташї. Міхаїѣ дете атѣнчї командa ачестор арте лѣи Стефан Петнахази Ънгѣрѣл, ом кѣ кѣраж шї вреднїк, зїче Bethlen се комѣнде нїще оаменї че се днсемнасерѣ прїн тѣлте вїтежїи.¹⁾

Мїхаїѣ Водѣл влѣнд деснопорареа дѣреї шї треѣвїндѣї солдацїи, а днченѣт а лѣа кѣ леафѣ Ънгѣрї, Трансїлванїи, Полонїи, Казачїи, Сърѣи шї Арпѣдїи. Пїлда лѣи о зрмарѣ шї алцї Домнїи дн зрмѣ; асѣфел Матеїѣ Басарав органїсѣ зп корп де 2000 Сърѣи, Бѣлгарїи, Арпѣдїи, пѣмїт Сїленїи²⁾ асѣтѣнат кѣ Іанїчерїи Seymourings сѣѣт зп полкѣвнїк. Ачест элемент стрїен днтро-дѣс дн арматa ротѣнеаскѣ адѣсѣ марї непорочїрїи.

(Ва зрма.)

Дакѣ о пацїе сѣфере ка сѣ о вацїи кѣ пѣле ка не прѣнчїи шї сѣ о корѣчещїи кѣ вїчѣл, ачееаш пѣ мерїтѣ маї тѣлте дѣкѣт пѣїеле шї вїчѣ.

¹⁾ Kogalniceanu, pt 116, 121, 130, 136, 196, 222.

²⁾ Leagăniceanu lăi Teodocie Stoian ф. 89

¹⁾ Bethlen t. 4 p. 335.

²⁾ Гречеанѣ р. 121.